

BOGUSŁAW WOLNIEWICZ
Uniwersytet Warszawski

SPROSTOWANIA DO TEKSTU ELZENBERGA O TRAGIZMIE

W tomie Henryka Elzenberga *Pisma estetyczne* (Lublin 1999, Wydawnictwo UMCS) opracowanym przez Lecha Hosty skiego zawarte s te rozwa-
ania Elzenberga o tragizmie. Tekst jest wspaniały i dobrze, e si ukazał.
W wydanej postaci zawiera jednak wiele omyłek w odczytaniu go - co zreszt
mo na zrozumie , gdy r kopisy Elzenberga bywaj miejscami trudne do
odcyfrowania. Omyłki te zniekształcaj sens wypowiedzi, albo czyni j na-
wet niezrozumiał . (W sprostowaniu niniejszym opieramy si głównie na
r kopisie, ale korzystali my te szeroko z odczytania tekstu, którego w 1994
roku dokonał dr M. Woroniecki - dot d nie opublikowanego). Oto one:

<u>Strona</u>	<u>Jest</u>	<u>Ma by</u>
249 ⁶	Pi kno za b dzie we wzmo- eniu tzw. ducha	Pi kno za b dzie tylko we wzmo eniu tzw. ducha
249 ⁹	niesko czonego rozp du	niesko czonego d enia, rozp du
249 ¹¹	dlaczego by niesko czone d enie	dlaczego by tylko niesko czo- ne d enie
249 ₂	Kra cowo istnieje tylko	Kra cowo: istnieje tylko
250 ⁵	wyra enia tragizmu	wra enia tragizmu
250 ¹⁰	spot gowanie siły duchowej;	spot gowanie siły duchowej, tre ci duchowej;
250 ¹²	Tymczasem zagłada pi kna	Tymczasem: zagłada pi kna
250 ₃	wiat jest nasz	wiat jest nasz
251 ²	jego ukochanie	jej ukochanie
251 ¹²	rodkiem uwydatnienia	rodkiem do uwydatnienia
251 ₅	słowo go nie mo e zast pi	słowo go nie zast pi
252 ¹⁴	wiat i siebie	wiat i siebie
252 ₉	si czuj sko czony	si czuj sko czonym
252 ₈	w gł bi;	w gł b;

- 252₇ Stwierdzam zaostrenie poczucia Skoncentrowanie, zaostrenie poczucia
- 253² kres; granic ; stawiamy zapor ; kres, granic ; stawiamy zapor :
nic dalej. nic dalej.
- 253⁴ i to poj cie, najstraszniejsze i to najwi ksze, najstraszniejsze
- 253^{5, 6} poniewa zatamowanie wszelkiego poniewa zatamowanie wszel-
d enia jest cierpieniem niesko - kiego cierpienia jest cierpieniem,
czonym zatamowanie niesko czonego -
cierpieniem niesko czonym.
- 253¹³ niesko czone pragn cego niesko czone pragnionego (?)
253¹⁵ w jednej chwili w jednej jego chwili
253¹⁶ w ogóle musi by w ogóle nie musi by
253¹⁷ⁿ nie czu tej siły i tego p du, ale nie czu tej siły i tego p du - ale
cały ich p d, który... zaporą, przepa , staj d ba; mog
by nieruchome, ale cały ich p d,
który...
- 253¹⁹ napi ciu my li napi ciu mi ni
253²⁰ dopiero, gdy skała i fal utrzyma dopiero gdy skała, i fal wstrzyma
253²³ niesko czono w sko czonej in- niesko czono , w sko czonej
tuicji intuicji
253, sko czonego - tragiczne. niesko czonego - tragiczne.
- 254³ wprowadzaj c w niesko czono , wprowadzaj c w niesko czono-
a sko czono uszlachetnia no , budz c w nas niesko czo-
no - a sko czono uszlachet-
nia;
- 254⁴ z absolutnej n dzy, czyni c cier- z aabsolutnej n dzy czyni c
pieniem niesko czono . cierpieniem niesko czono ci.
- 254⁶ Jest tragicznym dzieło Jest tragicznym dzieło
254⁸ działa tragicznie działa tragicznie
- 254¹⁰ⁿ Bez tego działaj one tylko gł - Bez tego działaj one tylko
boko smutne, rozpaczliwe itp; gł boko smutnie, rozpaczliwie
ale nigdy tragiczne. itp.; ale nigdy tragicznie.
- 254¹⁷ tragische Verlauf tragischer Verlauf
254¹⁹ⁿ uczucie pełne i ostre, stan roz- uczucie pełne i ostre, obce
lewno ci rozlewno ci,
- 254²¹ Tragizm mo e by jeszcze: Tragiczne mo e by jeszcze:
254₁₁ /... greckie słowo... / μ /niebyt/
254₁₀ raczej pole ich konfliktu raczej: pole ich konfliktu
254₉ zamiast d enie niesko czonego zamiast d enia niesko czonego

254	(pi knego; teoria warto ci)	(pi kna; - teoria warto ci)
254	i w tym ona przebija	i w tym ona si przebija
254	wtórny	górnny /? /
254	gegenmacht	Gegenmacht
255 ¹	to dosłowno	tu dosłownie /? /
255 ²	które si miało, zamiast	które si miało; zamiast
255 ⁶	co po drodze mniejszego	co po drodze, mniejszego
255 ⁸	brzydki jest	- brzydki jest
255 ¹¹	człowiek jest wyr bany z marmuru	człowiek jak wyr bany z mar- muru
255 ¹⁴	pot g etyczn	pot g etyczn ?
255 ¹⁵	naszych d e , maksimum	naszych d e maximum,
255 ⁵ⁿ	sw słabo . W konieczno ci	sw słabo : w konieczno ci
255 ²	Wille um dem	Wille um den
256 ¹¹	wszystkie jego działania	wszystkie jego d enia
256 ¹¹	Wszelkie cele ostateczne s ma- łe,	Wszelkie cele osta- teczne s małe,
256 ¹⁴	wyławia ust py	/?? /
256 ¹⁷	jest niesko czone - a cel	jest niesko czone - inna wia- domo tej niesko czono ci - a cel
256 ²¹	okre lono ci i stan	okre lono ci, a stan
256 ⁴	nat amy	nat amy
257 ²	granic	granic
257	b dzie dorównywał	b dzie on dorównywał
257 ¹⁵	w ten sposób, e	w ten sposób: e
257 ²⁰	rozsadzaj ca, sko czona istota	rozsadzaj ca sko czon istot
257 ¹²	Fegenmacht	Gegenmacht
257 ²	Przeciwstawna trwała granica	/Sam H. Elzenberg w <i>Kłopotcie</i> , 16. 9. 19, przekłada Lukrecjuszo- we <i>alte terminus haerens</i> jako „słup graniczny tkwi cy gł bo- ko” - wi c lepiej. /
258 ⁷	Wolno i konieczno tragedii	Wolno i konieczno w tragedii
258 ¹⁰	instynktami i daniami	instynktami i dzami
258 ⁶	Niedoskonało i sprzeczno	Niedoskonało i grzeszno
258 ²	w fakcie rozpaczliwie	w fakcie rozpaczliwym
259 ²	słuszno ci swojej,	słuszno ci swojej i sprawy,

259 ⁶	Pozaestetyczno	Pozaetyczno
259 ⁷	pozaestetycznej	pozaetycznej
259 ¹³	tylko fakty	tylko fakty
259 ¹⁷	by niewinny	by niewinny
259 ¹⁹	by w ogóle;	by ;
259 ²¹	gdy tak wła nie	- gdy tak wła nie
259 ¹⁰ⁿ	poprzez wiele dramatów	poprzez szereg dramatów
259 ⁸	Je eli jednak wina przez si	Je eli jednak wina sama przez
	jest kl sk tragiczn ,	si jest ju kl sk tragiczn ,
259 ⁶	powstaje wtedy kwestia	powstaje tedy kwestia
259 ⁵	zamazana	zmazana
259 ⁵	tematem <i>Oresteï</i>	temat <i>Oresteï</i>
259 ³	subiektywn , samo	subiektywn). Samo
259 ¹	s ju ul eniem. Zaspokajaj	s ju ul eniem: zaspokajaj
260 ⁴	niedoskonały	niedoskonały
	pod pewnym k tem widzenia	pod pewnym k tem widziane
	grzeszno	grzeszno
	swoje skutki oraz swoje przy-	swoje skutki, oraz mie swoje
	czyny	przyczyny,
260 ¹⁶	bez naszej winy - a ponosimy	bez naszej winy - w tym, e nie
	za ni	jeste my winni naszej winy -a po-
		nosimy za ni ...
260 ⁹	jak daleko si ga	jak daleko si gn
260 ⁷	a wi c jeste my; przeznaczenie	a wi c jeste my winni; - ale sk d
		my jeste my? Znik d, jeste my bo
		jeste my; przeznaczenie
260 ⁵	przyj jednocze nie odpowie-	przyj jednoczesno odpowie-
	dzialno , i to jest wła nie u mnie	dzialno ci i nieodpowiedzialno ci,
	tragizmem istnienia.	i tu wła nie jest u mnie zasadniczy
		tragizm istnienia.
260 ⁴ⁿ	Jeste my jednocze nie odpowie-	Jeste my jednocze nie odpowie-
	dzialni (Hindusi!) -	dzialni i nieodpowiedzialni (Hin-
		dusi!) -
260 ²	I s dwa punkty widzenia	I s to dwa punkty widzenia
260 ²	- tu konieczna antynomia	- jest tu konieczna antynomia
261 ¹	o ile nie ma	e nie ma
261 ²	przeznaczeniowo	przeznaczeniowo
261 ⁴	jest oboj tny,	jest oboj tny;

261 współczujemy	współczujemy
261 ¹³ niedoskonało , odczuwamy	niedoskonało , a słysz c od niego ci gle tylko o jego doskonało ci, odczuwamy
261 ₇ mo e by	mo e by
261 ₆ tragizmie, doznaj c	tragizmie doznaj c
261 ₂ w tpliwo	w tpliwo
261 ₂ sprawa	spraw /? /
262 ⁵ bior na siebie	bior w siebie
262 ₁₀ wiele formuł	szereg formuł
263 ⁸ pozaestetycznym	pozaetycznym
263 ¹¹ w powszechniejszym mo e znaczeniu	w powszechniejszym, moim zna- czeniu
263 ¹⁵ Człowiek zamkni ty w wiecie	Człowiek zamkni ty wi cie
263 ₁₆ razem z jego warto ci	razem z cał jego warto ci
263 ₁₃ warto ci	warto ci
263 ₁₂ tragiczna	tragiczn
263 ₁₀ tragiczny,	tragiczny;
263 ₆ wci gn wszy w zakres szeregu swoich my l o sytuacji my li	wci gn wszy w zakres szeregu swoich my li o sytuacji my l
o warto ci,	o warto ci,
264 ³ e, tak czy owak,	e tak czy owak,
264 wobec czystej ywiółowo ci jakiegokolwiek prawo staje si	wobec czystej ywiółowo ci jakiegokolwiek prawo staje si
264 ¹⁹ prawo etyczne obiektywnie	prawo etyczne obiektywne
264 ₉ rz dzony niesprawiedliwie -	rz dzony niesprawiedliwie;
264 ₆ nieetyczno	nieetyczno ludzk . -
265 ⁵ Tak e <i>Oresteja</i> jest tylko	Tak e <i>Oresteja</i> jest tylko
265 ⁸ tragiczn ani Spartanie, w ogóle	tragiczn , ani Spartanie w ogóle
265 ⁸ Klemenesa	Kleomenesa
265 ⁹ dopiero tragiczni	tragiczni dopiero
265 ¹⁵ bytami; jest tylko Rzym	bytami: jest tylko Rzym
265 ₁₃ Albo jest pierwiastek	Albo jako pierwiastek
265 ₁₁ ludzko ci, bohatera	ludzko ci bohatera
265 ₁ mi dzy czynn człowieka	mi dzy czynn cz ci człowieka
266 ¹ je eli przemy lany:	je eli pomy limy

266 ⁵	nie byłoby zagłady /... /	nie byłoby zagłady: po có wielko , po có wszystko - wolejby nic nie było.
266 ¹¹	ale bez zagłady te pi kno ci.	ale bywa te zagłada bez pi kno ci.
266 ¹³	okazało si	/? /
266 ¹⁴	bohatera,	bohatera),
266 ¹⁶	tragiczne).	tragiczne.
266 ₆	tragiczn jest sama	tragiczn jest ju sama
267 ¹⁷	przeciwwaga, jak znalazł	przeciwwaga, jak znalazł
267	/... / cierpieniem jest szaf rado ci, e si znalazł rodek.	w tym przyj ciu niesko czono ci cierpienia jest szaf rado ci, e si znalazło rodek.
267 ₁₃	cierpienia itd.	cierpienia itd.,
267 ₅	„zermalmst”	„zermalmt”
267 ₄	uwarunkowanie w mierci „die Guten”	uwypatnienie w mierci „des Guten”,
268 ¹⁵	rozpaczy. Je eli	rozpaczy, je eli
268 ¹⁸	Nieprawda: przez to wszystko w tej dalszej istocie	Nieprawda: bo to wszystko w tej brzydkiej istocie
268 ₁₂	nacisk jest na	nacisk jest poło ony na
268 ₅	ju sam sobie lekarstwem.	jest sam sobie lekarstwem.
269 ¹ⁿ	wtedy odcinaj si istoty pi kne od cierpienia.	wtedy odcinaj si istoty pi kne od niepi knych.
269 ⁴	dobry podział	dostateczny podział

Ponadto Elzenberg pisze stale „maximum”, a nie „maksimum”, oraz „quantum”, a nie „kwantum”.

PS. Mimo stara nie udało si nam ustali , z jakiej to sztuki postaci jest ów tragiczny Menna. Mo e kto z czytelników to wie?

Warszawa, 10 czerwca 2000 r.